

Végh Ferenc ny. vezérezredes:

EGY GONDOLKODÓ KATONA A KLASSZIKUSOK NYOMÁBAN

Lőrincz Kálmán: Menetben – Túl a nyolcadik ikszen című könyvéről

2009-ben Lőrincz Kálmán vezérezredes 70. születésnapja alkalmából lepte meg olvasóit a *Menetben – Egy katona gondolatai* című kötetével, amit a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum és a Petit Real Könyvkiadó közös kiadásban jelentetett meg keménykötésben, barna fedőlappal, 156 oldal terjedelemben. A Magyar Honvédségnek a rendszerváltozás idején volt parancsnoka most, 81. születésnapján, első könyvének tapasztalatai és olvasói véleményei alapján, valamint az azóta eltelt tizenegy évben a hadügyben és a magyar haderőfejlesztés terén bekövetkezett változásokat figyelembe véve úgy határozott, hogy ismételten, változatlan főcímmel, de az idő könyörtelen múlását jelző alcímmel – *Túl a nyolcadik ikszen* – megjelenteti az eredeti mű második, bővített kiadását. Az esztétikus, 184 oldalas, keménykötésű és sötétzöld borítóval ellátott könyv a Zrínyi Kiadó munkáját dicséri.

Lőrincz tábornok biztonságpolitikával, fegyveres küzdelemmel, honvédelemmel és a magyar haderő átalakításával, a honvédtiszt szerepével, a vele szemben támasztott erkölcsi követelményekkel, a kor átmeneti jellegével kapcsolatos mondanivalóját a csapatok helyváltoztatásának egyik módjához, a menethez hasonlítja, amelyet a csapatok tervszerű, szervezett mozgása jellemez, és amit értékeik megőrzésével és a további feladatokra való készségük és képességük megtartásával folytatnak. A menet nem cél, csak elérési mód. Úgy véli, hogy átmeneti korszakban élünk, annak minden bizonytalanságával, ezért keresi a helyzetre adandó válaszokat. Írását szabálytalan jegyzeteknek titulálja, mert a változó környezetünk, a kérdések és válaszok is azok. Vélelmezi, hogy az új védelmi filozófia és a változó katonai kultúra viszonyai között kiemelt jelentősége van a professzionális katonai értékek újraértelmezésének. Változó korunkban az aktuális kérdésekre nincsenek egyértelmű válaszok, de mindig megmarad a választás lehetősége. „*Végül is, mire szolgál ez a jegyzet, és mi lehet a célja?*” – teszi fel a kérdést a szerző (21. o.), amit meg is válaszol: vázlat az útkeresésről; a fiatal tiszt generáció nyomatékos megszólítása és ösztönzése a honvédtisztek értékrendjének kialakítására, megőrzésére és továbbadására. A változások dinamizmusát mi sem jelzi jobban, mint az a tény, hogy a rendszerváltozástól számítva tíz év alatt a Varsoói Szerződésből a NATO-ba, tizenöt év alatt a KGST-ből az EU-ba jutottunk. Tettük ezt forgalomszabályzók nélkül, ismeretlen utakon.

Lőrincz Kálmán a kezdeti katonai tapasztalatokat a nagy híró és elismert II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskolában szerezte, majd harckocsizó tisztként alegységparancsnoki és törzsbeosztásokban szolgált. A vezérkari akadémián szerzett tudását az egyetlen páncélos hadosztály parancsnokaként, később pedig négycsillagos tábornokként, mint a Magyar

Honvédség rendszerváltozás utáni első parancsnoka kamatoztatta. Írói munkája során ezt a több évtizedes gazdag katonai tapasztalatot ötvözte a hazai és külföldi hadtudományi munkák, más tudományágak és a szépirodalom ismeretanyagával. Klasszikusnak nevezhető hadtudományi munkáját a magyar nyelv szépségeinek átadásával, gazdag szókinccsel, logikus gondolkodással, olvasmányos formában tárja az olvasói elé. A könyvekben, szinte elkerülhetetlenül, vannak kétségek, megválaszolatlan kérdések. Tisztában van ezzel a szerző is, ezért lehetőséget kínál arra, hogy az olvasó elgondolkodjon, saját véleményt alkosson, kérdéseket vagy kételyeket fogalmazzon meg önmaga számára. Elemzések és a felvetett témák összefoglalása után, bonyolult összefüggések tárgyalásakor vagy kételyek felmerülése esetén gyakran teszi fel a kérdést: mit gondoljunk erről vagy arról a témáról?

A könyv hat fejezetből áll. Az *első fejezetben* Magyarország geopolitikai-geostratégiai helyzetének alakulásáról fejt ki gondolatait. A kor átmeneti jellege, az újonnan jelentkező veszélyforrások, kihívások, kockázatok, az ezekre adható lehetséges válaszok kerülnek előtérbe, véleményformálásra késztetve az olvasót. A bizonytalansági, destabilizáló tényezők mind globális, mind regionális összefüggésben jelentkezhetnek, és kockázatonövelő következményeik vannak. A kis államok fontos jellemzője a nagyfokú és többoldalú sérülékenység, valamint a növekvő függőség veszélye. Ennek következtében a szerző azt a következtetést vonja le, hogy valójában mi most egy olyan új európai rendhez tartozunk, amelynek alakulása, formálása viták és folyamatos egyeztetések tárgya. Számunkra különösen figyelmeztető az EU fejlődését megjelölő alapvető kérdések tisztázatlansága és a transzatlanti kapcsolatok előrelátásának bizonytalansága.

Továbbfűzve Lőrincz tábornok gondolatait, úgy vélem, hogy a NATO jelenlegi és jövőbeni szerepének megítélése nem egységes. A Szövetségnek számos hibája van: a gyenge belső kohézió; a transzatlanti kapcsolat meglazulása, illetve csökkent jelentősége; az egyenlőtlen tehermegosztás; az interoperabilitás szintjének meghatározása; és a jövőbeli kihívásokkal szembeni megkérdőjelezhető képesség, például az ellenőrizetlen migrációval vagy a terrorizmussal szembeni fellépés. Úgy gondolom, hogy a feszültség új korszakában Lőrincz tábornok a szövetségesek kohézióját a célazonosság megtartásával és a stratégia „alaphelyzetbe állításával” tekinti elérhetőnek.

A NATO-n belül előtérbe kerül az európai védelmi identitás kérdése. Egyre sürgetőbb a Szövetség céljainak újradefiniálása, a katonai erő szerepének meghatározása, a Szövetségen belüli nézeteltérések elemzése és feloldása. A szerző leszögezi: érdekünk, hogy a Szövetség változó világunkban – az új fenyegetésekkel szembesülve, új képességekkel és partnerekkel – továbbra is hatékony maradjon. Majd így folytatja: „*Hazánk jellegzetesen olyan állam, amelynek földrajzi fekvésénél, geostratégiai helyzeténél fogva egyaránt számolnia kell a nagyhatalmi érdekek reá háruló következményeivel, valamint a térségben végbemenő és nemzeti érdekeit közvetlenül befolyásoló változásokkal.*” (37. o.) Megosztja dilemmáját, amely szerint ma sokan bírálják azokat a nézeteket, amelyek szerint minden államnak elsősorban saját magának kell gondoskodnia a biztonságáról. Felteszi a könyvében tucatszor ismétlődő kérdést: Mit gondoljunk erről? Van-e aktualitása ennek a törekvésnek? Szerintem van realitása annak a felfogásnak, amely szerint valamely állam annyit ér el politikai, gazdasági és diplomáciai téren, amennyit erővel is képes alátámasztani érdekei védelmében. (Jó példa erre a migránsválság 2015-ös kezelése, amikor a tagállamok érdekellentétei miatt honi megoldást kellett választani.) Fejtegetését legmarkánsabban a miniszterelnök 2020-as évértékelő beszédében támasztotta alá: „Megtanultuk például, hogy nemzeti hadsereg nélkül nincs komolyan vehető ország, és nincs nemzeti önbecsülés sem. Hogyan is lehetne büszke magára egy ország, amely nem képes megvédeni saját magát? Nekünk modern

és erős hadsereg kell, amely képes megállítani a környezetünkől érkező támadásokat, a világ bármely pontján képes teljesíteni kötelességeit, és világméretű bajok idején bekapcsol bennünket egy nagy szövetségi rendszerbe.” (*Magyar Nemzet*, 2020. február 22. <https://magyarnemzet.hu/velemenya-magyar-honvedseg-megbecsules-e-7805177/>)

A fejezet további részében ok-okozati összefüggéseket tár fel a nemzeti érdek és a haderő képességeinek fejlesztése kapcsán. Országunknak nemzeti érdeke, hogy fenntartsa és fejlessze hiteles és visszatartó védelmi képességét, amely minden újonnan jelentkező helyzetben és veszély ellen biztosítja a gyors reagálást. Célszerűnek tartja, hogy figyelmet fordítsunk a szükséges fegyvernemi összetételű honvédség kialakítására, a változó körülményekhez és a jövőbeli követelményekhez történő hozzáigazítására. Feltételezi a korlátozott ideig tartó önálló védelemre való képességet, és véleményem szerint a hadviselés új elemeinek integrálására, az aszimmetrikus, hibrid, terrorizmus elleni és kiberhadviselés változatos és összetett fenyegetéseinek elkerülésére és ellensúlyozására is gondolt. Olyan erőkre is szükség van, amelyek alkalmasak az aszimmetrikus fenyegetések elleni biztonság megerősítésére és a hibrid forgatókönyv szerinti terrorizmus elleni küzdelemre.

Megállapítja, hogy a szövetségesek komoly és mérhető beruházásokat végeznek képességeik javítása érdekében. Végül levonja a következtetést, miszerint kapacitás nélkül a haderő nem lehet hiteles.

Azon a véleményen vagyok, hogy ezekről a figyelemre méltó gondolatokról, a haderő jellegéről és felépítéséről még sok vita folyik majd.

A *második fejezet* a honvédség politikai semlegességéről szól. A szerző leszögezi, hogy a haderő politikai semlegessége a demokratikus államrend természetes velejárója, a katonai etika követelménye. A haderő nem lehet politikamentes, de szükséges, hogy politikailag semleges legyen. A politikamentes haderő fogalma még korántsem tisztázott annyira, hogy mindenki számára ugyanazt jelentse. A civil irányítás különféle értelmezése tág teret biztosít a téma szubjektív megítélésére. Az egyszerűsített tétel szerint a katonának ne legyenek politikai, a civileknek pedig katonai ambícióik. A honvédség semlegességéhez „*politikai akarat és a hatalom – a katonai sajátosságok fel- és elismerésén alapuló – belátása, mértéktartása is szükséges*”. (68. o.) A kérdés az, hogy a civil kontroll képes-e távol tartani a pártpolitikát a honvédségtől. A levonható tanulság az, hogy a tisztek aktív részvétele a politikai életben megoszthatja a tisztikart, bizonytalanná teszi a katonai értékek érvényesítését.

A civil kontrollnak folyamatosan alakuló jellege van. Jó példa erre a Honvédelmi Minisztérium és a vezérkar integrációjának, reintegrációjának rendkívül tanulságos története. Meglátásom szerint, jó lenne figyelembe venni azt az axiómát, miszerint a mindenkori honvédelmi miniszter utasításokkal, rendeletekkel irányítja és ellenőrzi a fegyveres erőket, ami szervezeteken kívüli jogállást biztosít számára, ellentétben a katonai vezetéssel, ami a szervezeten belüli funkció betöltését, rendfokozat viselését és parancsadást jelent. Civil vezetőtől nem várható el, hogy katonai alakulatokat vezessen. Torz példaként említem, hogy volt olyan elképzelés, amely szerint a Honvéd Vezérkar főnöke szervezetileg nem a miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozott volna, hanem a közigazgatási államtitkár alá tagozódott volna be. Egy ilyen struktúra a minisztérium civil állományának túl nagy befolyást biztosított volna a katonai szakmai kérdésekben, és ez sok esetben aláásta volna a vezérkarfőnök mint első számú katona tekintélyét és a döntések katonai szakmaiságát. Szerencsére ezt a változatot elvetették. Korunk változó voltát bizonyítja, hogy a 2010-es évek végén a kormányzat arra a következtetésre jutott: a Minisztérium és a Honvéd Vezérkar szervezeti integrációja immár nem indokolt. A katonai vezetést megtestesítő Honvéd Vezérkar kivált a Minisztériumból, és ezzel párhuzamosan megalakult a Magyar Honvédség Parancsnokság (MHP).

A Honvédelmi Minisztérium mellett az MHP külön szervezetként, a honvédelemért felelős miniszter közvetlen irányítása alá került.

A civil kontroll vonatkozásában a szerző legfontosabb következtetése az, hogy legyen meg a bizalom a társadalom irányából a haderő felé. Azonban fontosnak tartja, hogy a civil irányítás mellett megmaradjon az egyensúly a politikai és katonai vezetők között, és működjön a fékek és egyensúlyok rendszere a hatalom és a haderő között. Miközben a hatalmi résztvevők cserélődnek, a katonák elfogadják a civil irányítást és politikailag semlegesek maradnak.

A következő, *harmadik fejezetben* Lőrincz tábornok a katonai etikáról, a katonai hivatás erkölcsi értékeiről, a katonai gondolkodásról fejt ki mélyeszántó gondolatait, miközben gyönyörű irodalmi idézetekkel hat az olvasó érzelmeire.

A honvédségre gyakorolt társadalmi hatások, értékrendváltozások sokirányúak és összetettek, és ezek hatással vannak a tradicionális katonai erényekre: a hazaszeretetre, hűségre, bátorságra, fegyelemre, becsületre, kötelességre, hivatástudatra. A katonai szervezeti kultúra fejlődése kapcsán értékeink új tartalmat kapnak, de fennmaradnak. Márai Sándort idézve: „Igyekezz méltányosan viselkedni akkor is, ha embertársaid méltatlanul viselkednek.” A professzionális haderő tovább hangsúlyozza a katonai hivatás alapértékeit. „*A katonai hivatás értékorientált közösség nélkül*” (77. o.) továbbra sem képzelhető el. Véleménye szerint az etikus magatartás azt jelenti, hogy az egyén felelősséggel választ a jó és rossz között. Továbbmenve, a szerző szerint a katonai etika a társadalom iránti elkötelezettségeinket vezérlő erkölcsi elveinket, normáinkat, a hivatás-etika értékrendjének való megfelelést jelenti. A katonai gondolkodásmód a fegyveres küzdelem törvényszerűségeinek, követelményeinek a terméke. A katonai gondolkodás logikus, célirányos, értékorientált, felelős és gyakorlatias. „*A katonai hivatással szemben állandó követelmény volt a változva változtatni*” (89. o.), és ez ma is igaz.

A fejezet zárásaként Lőrincz tábornok Carl von Clausewitz máig érvényes tételeit és gondolatait ajánlja az olvasó figyelmébe. Egyetértve a szerzővel, azzal a megállapítással zárom a fejezet értékelését, hogy a katonák a harcfeladataik ellátása során alapvetően érték-alapú (életről és halálról szóló) döntéseket hoznak. Ezek a döntések tulajdonképpen erkölcsi jellegűek. A válságok korszakát éljük. Ahhoz, hogy kilábaljunk belőlük, nélkülözhetetlen az erkölcsi tisztaság, ahogy egy Attilához, a hunok királyához köthető mondás tartja: „A hunok erkölcsének próbája az a fegyelmezett mód, ahogyan a megpróbáltatások súlyát viselik.”

A *negyedik fejezetben* a szerző a tisztí hivatás erkölcsi kérdéseiről értekezik, a katonai erényekről, önismeretről és az önmegvalósításról, a katonai értékrendről ír. Az olvasó olyan értékes katonai tulajdonságokról olvashat, mint a hagyományörzés, testületi szellem, az egyén és a közösség kapcsolata, a katonai erények, az önismeret és önbecsülés, értékrend. Azt állítja, hogy a tisztí hivatás hivatásjellege nem fejezhető ki piaci kategóriákkal. A korszerű tisztíkar hivatásos testület, a katonatiszt pedig hivatásos szakember. A hivatásos tiszt alapvető motivációja a hazája védelme iránti elkötelezettsége, a hivatás-szeretete, a felelőség- és kötelességtudat. Ennek tudatában foglalkozik önfejlesztésével, az élethosszig tartó tanulással.

A szerző mondanivalójából az szűrhető le, hogy a változások korában az értékek és erények ugyan megkophattak, az „át-menet” során tartalmilag változhattak, de új tartalommal megtöltve továbbra is sarokkövei maradnak a tisztí hivatásnak. Példaként említve: más volt a testületi szellem vagy a szervezeti kultúra a sorozott hadsereg idején, és más a professzionális haderő esetében. Egy biztos: olyan humán erőforrásra, főleg tisztékre van szükség, akik alkalmasint vetekszenek a fegyverek erejével. Jó, megbízható, a nemzetét féltő és szerető, becsületes, tisztességes, művelt tiszték kellene, akik kezében biztonságos a fegyver, most és a jövőben is.

A könyv *ötödik fejezete* valószínűleg a negyedik fejezet zárógondolatának hatására született. A szerző ott a változások során felszámolt alakulatok búcsú állománygyűléseinek érzelmi hatásairól emlékezik. A haderő-átalakítás kényszerek diktálta folyamatában az elhúzó és tartós változások bizonytalanságot okoznak, felerősítik az érzelmi viszonyulást, és az indulatok kerülnek előtérbe – nem véletlenül. E téma felvetésével az a szerző törekvése, hogy a honvédtiszt belső világára, személyes értékrendjére, fel nem ismert erejére irányítsa a figyelmet.

Az érzelmek központi szerepet játszanak a viselkedésben és a gondolkodásban. A pozitív élményeink felelevenítik a megélt jót, örömet, a negatívak pedig a megtapasztalt rosszat, a csalódást, keserűséget. A valódi vagy vélt elhanyagoltság, háttérbe szorítottság, megrövidültség-megrövidítettség érzése, a csalódást okozó elvárás vagy az elszenvedett igazságtalanság előtérbe helyezi az érzelmeket és az indulatokat. Ugyanakkor a szerző úgy véli, hogy az érzelmeink nemcsak a velünk történt eseményektől függenek, hanem sokkal inkább önmagunktól, erkölcsi stabilitásunktól, önuralmunktól, személyiségünkötől. A fejezet okfejtéseit egy John C. Parkintól vett idézettel zárom: „A baj az, hogy a fontos dolgok kötődéssel járnak. Ha pedig kötődünk valamihez, akkor fennáll a lehetősége annak, hogy megfordul és belénk harap.” (*F**k it. B...a meg! – Az igazi spirituális út*. Bioenergetic, Budapest, 2014, 42.) Azért választjuk a katonai hivatást, hogy fegyverrel védjük a hazát. Nem azért választjuk a fegyvert, hogy lőjünk, ölünk és pusztítsunk, hanem azért, hogy megakadályozzuk az ellenünk fordulókat, védjük a fegyverteleneket, az ország értékeit és érdekeit, a szabadságot, a függetlenséget.

Az utolsó, *hatodik fejezet* a „Szabálytalan hadviselés” címet viseli. A szerző meg is magyarázza, miért választotta ezt a címet. Azt mondja, hogy a szabálytalanságot olyan jelenségként értelmezhetjük, „amikor a *gondolkodásunkat, törekvéseinket befolyásoló úgynevezett »rendező elvek« eltávolodnak a realitásoktól*” (139. o.). Fel is teszi a kérdést: Nem korai-e napjainkban és a közeljövőben az alapvető hadviselési elvek tagadása, elvetése? Foglalkozik a hadviselés céljával, az összefegyvernemi harc nélkülözhetetlen elemeinek szükségességével. Tanulásként elemzi, hogyan jutottunk el a rendszerváltozás után a támadóképesség lebontásától a védelemre való képtelenségig. Hadtörténelmi példával igyekszik alátámasztani igazát, amikor idézi Maximilian von Weichs vezérezredest, aki a magyar 2. hadsereg vereségének fő okait többek között a több évtizedes mulasztásokban, a hiányos kiképzésben és fegyverzetben, valamint a harcos szellemű nevelésben látta. (Nyilván a szörnyű vereségnek néhány ok felemlítésén túl mélyebb gyökerei is vannak, de a harcos nevelés hiánya kétségbe vonható.)

A szerző kiáll – a szövetségi kötelezettségen túl – a területvédelem további fontossága mellett. Fel is vázolja az ehhez szükséges harcrendi elemeket és azok együttműködési formáinak lehetőségeit. A válságkezelés lehetséges katonai elveit a megelőzésben, visszatartásban és az együttműködésben látja és továbbgondolásra ajánlja. Kissé ironikusan a változó korunk haderőreformjait lendületes toporgásnak titulálja, és meg is indokolja, miért. Mondanivalóját a hadikultúrák összetetésével folytatja. A katonai vezetésről is megosztja véleményét.

A fejezetet azzal zárja, hogy a rendszerváltozás óta lezajlott reformok kiüresedtek, nem hozták meg a szükséges biztonsági, védelempolitikai, stratégiai szemléletváltást és eredményt. Ezért szerinte egyre sürgetőbb egy új menetcél meghatározása és a menet új utakon való folytatása. A rá jellemző remény és optimizmus azonban megmarad, amikor a 2026-ig szóló, legújabb haderőfejlesztés és haderő-átalakítás fejleményeit veszi górcső alá, bízva abban, hogy nem újabb illúzióvesztés lesz az eredménye – mert egy dakota mondás szerint: „Mi ismerjük a jó utat, csak előbb meg kell építeni.”

A szerzőnek ebben a fejezetben vallott gondolatai megnyitják az utat a vitákhoz, a töprengésekhez, a vélemények kialakításához. Lehet vele egyetérteni, cáfolni, új téziseket felvetni és továbbfűzni gondolatait. Ideértve a NATO reformját, régi-új szerepét a közös védelemben, benne jövőbeni helyünket, szerepünket. Segíti a biztonsági kihívások európai értelmezését, a közös európai védelem körvonalazását és a közös válaszok kidolgozását az olyan új kihívásokra, mint a migráció, a hibrid hadviselés részeként felmerülő terrorizmus, a számítógépes támadások, a mesterséges intelligencia megjelenése a harctéren. A „kirakós” akkor lesz teljes, amikor minden mozaik a helyére kerül, s csak ezután lehet elkezdni egy újabbnak az összerakását.

Lőrincz Kálmán vezérezredes könyve nagy hatással volt rám, mert szuggesztivitásával, kimeríthetetlen tárgyi tudásával, őszinteségével, írói vénájával, az írásából áradó bajtársias-ságával, a katonák szeretetével elmélkedésre készítetett, és bizonyította, hogy milyen fontos a katonai gondolkodás a haza ügyeiről, biztonságáról, honvédelméről. Könyvével is igazolta, hogy példaértékű embersége, empátiakészsége a katonatársadalom ikonikus alakjává tette.

Felkeltette a figyelmet a szűkebb szakterülete – a jövőre 85. évébe lépő harcokszó fegyvernem – iránti szakmai elhivatottsága, amely ma is az „összfegyvernemi” gondolkodás és szemlélet elengedhetetlen komponense.

Maga is ajánlja a könyvet az új tiszti generációnak, fiainak, de ezen túlmenően hasznos olvasmány lehet a hivatásos és nyugállományú katonák, a hadtudomány iránt érdeklődők, a honvédelemmel foglalkozók, és remélem, a „meneteltetők” számára is. Gratulálok Lőrincz Kálmán vezérezredesnek a 81. születésnapján megjelent könyvéhez!

Lőrincz Kálmán: Menetben – Túl a nyolcadik ikszen. Zrínyi Kiadó, 2020, 184 oldal